

DVOJEZIČNO ŠOLSTVO V PREKMURJU

Na občnem zboru Slavističnega društva v Novem mestu oktobra 1968 je več članov razpravljalo o problematiki manjšinskega šolstva na Slovenskem; še posebej je tekla beseda o dvojezičnih šolah v Prekmurju in o perečih vprašanjih pouka na teh šolah ter mesta slovenščine na njih. Zato je odbor Slavističnega društva po naročilu občnega zbora izvolil izmed svojih članov posebno komisijo, da bi zbrala zanesljive podatke o jezikovnem pouku na dvojezičnih šolah v Prekmurju. Komisija se je obrnila na Zavod za prosvetno-pedagoško službo v Murski Soboti, ki je ljubeznivo odgovoril na zastavljena vprašanja in poslal podatke o dvojezičnem osnovnem šolstvu in vrtcih v Prekmurju za šol. leto 1968/69 (s stanjem 15. 9. 1968). Iz tega poročila povzemamo vse naslednje podatke.

Na območju občine M. Soboti je 6 dvojezičnih šol, v občini Lendava pa 10. Od teh so v občini M. Soboti 3 šole samo s prvimi 4 razredi, druge 3 pa so popolne osemletne osn. šole; te imajo vse dvojezični pouk, samo v Šalovcih so poleg dvojezičnih oddelkov v 5—8 razredu tudi slovenski oddelki od 1. do 8. razr., medtem ko ima šola v Fokovcih od 1. do 6. razr. slovenske oddelke, od 5. do 8. razr. pa dvojezične. V občini Lendava je na vseh desetih šolah in v vseh razredih dvojezični pouk, tako v popolnih osemletnih šolah (4) kot v nižje organizirani s samo prvimi 4 razredi (1 šola) oz. 3 razredi (5 šol).

Strokovna zasedba učiteljev na stopnji razrednega pouka ustreza. Vendar učitelji niso usposobljeni za dvojezični pouk, saj so končali ali slovensko učiteljske v M. Soboti ali, redki, v Mariboru ali madžarsko učiteljske v M. Soboti; posamezniki so se izpopolnjevali v madžarščini na 14-dnevni seminarjih v Budimpešti, medtem ko za učitelje z madžarskim učiteljskim rednih letnih seminarjev iz slovenščine ni. Natančnih podatkov o šolanju učiteljev nimamo (ZPPS nam na to vprašanje ni odgovoril), iz pogovora s prizadetimi učitelji pa smo zvedeli, da jih pri delu teži pomanjkljivo znanje jezikov, zlasti učitelje madžarske narodnosti znanje slovenskega jezika. Za njihovo strokovno izpopolnjevanje v jezikih je bilo malo storjeno (pred leti sta bila sicer dva polletna seminarja, ki ju je organiziral sekretariat za šolstvo SRS s ped. akademijo v Mariboru in ZPPS v M. Soboti; okrog 35 učiteljev je dobilo po en semester dopusta za izpopolnjevanje v slov. jeziku), vendar je to le kapljica v morje ob 134 učiteljih, ki so v minulem šolskem letu učili na dvojezičnih šolah. Tudi izpopolnjevanja v madžarščini je deležno le majhno število učiteljev (letos je drugič odšlo po 10 učiteljev v Budimpešto), in še to za kratek čas (14 dni). Na 7 osemletnih dvojezičnih šolah poučuje le 14 predmetnih učiteljev (na območju M. Sobote 2, Lendave 12), tako da manjka samo na teh šolah 51 predmetnih učiteljev (območje M. Sobote 16, Lendave 35). Na vseh 7 dvojezičnih osemletnih šolah poučuje slovenščino samo 1 predmetna učiteljica in 1 absolventka višje pedagoške šole v Ljubljani, medtem ko ima preostalih 8 učiteljev slovenščine le končano učiteljske. Iz podatkov ZPPS v M. Soboti zvemo, da manjka na vsem območju zavoda 59 predmetnih učiteljev slovenščine na vseh šolah, ne samo na dvojezičnih. Približno enaka je tudi zasedba učiteljev za pouk drugih predmetov na višji stopnji dvojezičnih šol, za matematiko in fiziko pa še slabša. Tako delo učiteljev na teh šolah otežuje ne samo šibko znanje jezikov, ampak tudi strokovna neusposobljenost. Popolno učiteljevo usposobljenost — jezikovno in strokovno — zahteva učni načrt za dvojezične šole (Objave republiškega sekretariata za prosveto in

kulturo 1968, št. 1), po katerem je treba obravnavati na nižji in srednji stopnji vso učno snov v obeh jezikih in skupaj z učenci obeh narodnosti, na višji stopnji pa vse predmete razen zgodovine v enem jeziku; učencem pa je treba posredovati osnovno izrazje (terminologijo) pri vseh predmetih tudi v drugem jeziku. Navodilo za pouk matematike na srednji stopnji (4., 5. razr.) npr. pravi, da »je možno, da je v eni učni uri obravnavano (gradivo) v enem učnem jeziku, v drugi učni uri pa v drugem učnem jeziku. V taki učni uri, ko posredujemo snov le v enem učnem jeziku, naj bodo povzetki v drugem učnem jeziku, kar je potrebno zaradi osvajanja novih izrazov in terminologije.«

Delo v dvojezičnih šolah je torej zelo zahtevno, da pa mu učitelji niso kos, je pokazal preizkus znanja iz slovenskega jezika ter iz nemškega jezika in matematike na nekaterih dvojezičnih šolah, ki ga je izvedel Zavod za šolstvo SRS s sodelovanjem ZPPS v M. Soboti junija 1967. (Vsi navedeni podatki so vzeti iz analize testov, ki jo je sestavil Zavod za šolstvo SRS.) Rezultati preizkusnih nalog na dvojezičnih šolah so pokazali slabo znanje slovenskega jezika, saj je najvišji rezultat pravilnih odgovorov le 35,9 % v 5. razredu in do 7. razreda pade celo na 21,3 %, pa se potem v 8. razredih dvigne na 34,6 %. Ugotovitve Zavoda za šolstvo so, da je uspeh iz slovenskega jezika na slovenskih šolah boljši kot na dvojezičnih, da je na dvojezičnih šolah iz slovenščine boljši uspeh slovenskih učencev in da je madžarskim učencem slovenščina vendarle tuj jezik.

Pri uspehu iz nemščine ni vidnejših razlik med slovenskimi in dvojezičnimi šolami, pač pa je bil v matematiki na preizkušanih dvojezičnih šolah uspeh za preko 20 % slabši kakor v slovenskih šolah (v 5. razredih za 18 %, v 6. razredih za 22 %, v 7. razredih za 17 % in v 8. razredih celo za 30 %). »Ta razlika je dokaj velika, posebno še, če ugotovimo, da ni bilo težave zaradi razumevanja besedila nalog na dvojezičnih šolah,« pravi poročilo Zavoda o preizkusnih nalogah; dve šoli vendar pripominjata, da bi morale biti testne naloge formulirane dvojezično, kjer se da, ker jih učenci madžarske narodnosti niso popolnoma razumeli. (Opomba: Po učnem načrtu bi moral pouk matematike potekati na višji stopnji samo v slovenskem jeziku!)

Na naše vprašanje, kakšna je jezikovna praksa v rabi jezikov pri pouku na dvojezičnih šolah, je ZPPS odgovoril: »Točen odgovor glede jezika pri pouku na dvojezičnih šolah dajejo navodila k učnemu načrtu za dvojezične šole (Objava republiškega sekretariata za prosveto in kulturo št. 1/1968), kjer so postavljeni teoretični vidiki za izvajanje pouka na dvojezičnih šolah. To skušamo v praksi tudi uresničevati, vendar ni povsod tako, ker je to odvisno v največji meri (predvsem na nižji in srednji stopnji) od znanja obeh jezikov. Resnično je pač tako, da tam, kjer učitelj bolje obvlada slovenski jezik, uči več v tem in obratno, če madžarski jezik, uči več v madžarskem jeziku.« Kakšna je jezikovna praksa pri pouku, po tem odkritem in kritičnem poročilu ZPPS v M. Soboti zgovorno govore številke: od 134 učiteljev je na dvojezičnih šolah 64 učiteljev slovenske narodnosti in 70 madžarske (v lendavskem območju je razmerje 42 : 59). In še nekaj primerov za posamezne šole: na nižje organizirani šoli v Hodošu sta oba učitelja madžarske narodnosti, v Domanjševcih od 6 učiteljev 5 madžarske narodnosti, v Prosenjakovcih (kjer je kombinirani pouk do 4. razr.) je en sam učitelj madžarske narodnosti, v Dobrovniku od 12 učiteljev 7 madžarske narodnosti, v Genterovcih je od 10 učiteljev en sam slovenske narodnosti, na osnovni šoli Lendava I so od 17 učiteljev samo 3 slovenske narodnosti itd. Ali teh 70 učiteljev pretežno poučuje v madžarščini, kakor pravi poročilo ZPPS?

Vprašujemo se, zakaj je uveden dvojezični pouk na šolah in v razredih, kjer so učenci madžarske narodnosti v veliki manjšini. V Fokovcih npr. je v 5. razredu 28 Slovencev in 6 Madžarov, v 6. raz. 26 Slovencev in 3 Madžari, v 7. razr. 29 Slovencev in 4 Madžari, v 8. razr. 25 Slovencev in 5 Madžarov; ali: v Kobilju teče pouk dvojezično v vseh osmih razredih, čeprav so učenci v 1. do 4. razredu samo slovenske narodnosti (učitelji na tej stopnji pa samo madžarske narodnosti), v 5. razredu je 10 učencev slovenske narodnosti, 3 madžarske, v 6. razredu 14 Slovencev in 4 Madžari, v 7. razredu 13 učencev Slovencev in 2 Madžara, v 8. razredu 9 Slovencev in 1 Madžar; ali: na nižje organizirani šoli v Pince marofu je v 1. razr. 7 slovenskih učencev, noben Madžar, v 2. razredu so 3 Slovenci, noben Madžar, v 3. razredu 8 Slovencev in 1 Madžar, vendar poteka kombinirani pouk dvojezično. Nekaj takšnih šol bi lahko še navedli. Vprašujemo tudi, zakaj na šolah, kjer je dovolj učencev, da bi jih lahko delili po materinem jeziku in olajšali delo učencem in učiteljem, tega ne store (npr. Lendava 1). Se bolj nerazumljivo pa nam je, zakaj so mešani oddelki v vzgojno-varstvenih zavodih (na območju ZPPS M. Sobota jih je 10). Ti so sploh samo dvojezični, ali kakor so poročali člani Slavističnega društva oktobra 1968 na občnem zboru v Novem mestu, šamo madžarski (poročilo velja za vrtec v Lendavi), čeprav bi bilo dovolj otrok za posamezne oddelke, ločene po narodnosti. Statistika (kakor tudi ustna informacija) daje slutiti, da Slovenci svojih otrok v vzgojno-varstvene zavode ne dajejo.

Iz vsega navedenega je razvidno: 1. *da sistem organizacije dvojezičnega šolstva v Prekmurju ne ustreza*, 2. *da učiteljstvo ni ne strokovno ne jezikovno usposobljeno za težavne in odgovorne naloge na teh šolah*, 3. *da znanje učencev na dvojezičnih šolah ni zadovoljivo, saj je mnogo nižje kot učencev, ki obiskujejo enojezične šole*, 4. *da so učenci prikrajšani za osnovno pravico, da se uče v osnovni šoli v svojem materinem jeziku*.

Zato zahtevamo, da bi tiste šole, kjer prevladujejo otroci slovenske narodnosti, uvedli slovenske oddelke, madžarski jezik pa naj bi bil od 5. razreda dalje učni predmet. Zakaj naša želja je, da bi vsak otrok obvladal svoj materni jezik in jezik naroda, v čigar sosedstvu živi. Kazalo bi premisliti, ali ne bi bili boljši kombinirani oddelki (saj so na nekaterih dvojezičnih šolah že vpeljani) s slovenščino oz. madžarščino kot učnim jezikom. Predlagamo, da bi po temeljiti analizi vpeljali v Prekmurju takšno organizacijo šolstva kot na Koprskem. Želimo, da bi temeljita republiška inšpekcija ugotovila dejansko stanje pouka na dvojezičnih šolah; da bi pristojni forumi uredili šolstvo na tem območju v prid slovenskim in madžarskim otrokom, učiteljstvu pa omogočili več temeljitega in stalnega jezikovnega ter strokovnega izpopolnjevanja.

Ob koncu te naše poslanice slovenski javnosti moramo poudariti, da se v enaki meri zavzemamo za slovenske kot za madžarske otroke ter da se nanaša *zgolj na Prekmurje* kot sestavni del Zvezne socialistične republike Jugoslavije, v kateri narodne manjšine uživajo *vso svobodo in zaščito*. Nikakor pa z našo poslanico ne mislimo na kako drugo državo, v kateri je slovenska manjšina podvržena raznim pritiskom in življenjsko ogrožena in kjer pomeni dvojezično šolstvo po dosedanjih skušnjah manjšino za slovenske otroke edino možnost osnovnega šolanja.*

V Kranju, 27. septembra 1969

Slavistično društvo Slovenije

* Enako besedilo je SDS poslalo v objavo tudi Delu in Našim razgledom.